

Ушагларын севинми ШАИГ

Абдулла Шаиг Талыбзаде 1881-чи ил февралын 24-дә дунјаа көз ачыб. Онын атасы Ахунд Мустафа Сулейман оғлу Борчалынын Сарван кэндиндэн иди. Тифлисте Шейхул-Ислам идаресиндә чалышыр, алтысинифли Азербайжан мәктәбиндә шәраитдән, фарс дилиндән вә әрәбчә язгы-оху гәјдаларындан дәрс дејирди. Јахшы зијалы кими һөрмәт газанмышды. Бүтүн Гафгазда, Орта Асијада вә Күнәј Азербайжанында достлары варды. Мирзә Фәтәли Ахундовун јахын әмәлдашы, сирдашыды. һагы она һөрмәтлә «Ахунд әми» дејәрди.

Белә бир зијалы аиләсиндә бөјүјән Абдулла 1888-чи илдә бурдакы алтысинифли мәктәбин биринчи синфинә дахил олур. Бу мәктәбдә габагчыл зијалылардан Бахшәли бәј, Паша бәј вә башгалары дәрс дејирдиләр.

Ушаглыгдан табият вургуну иди. Тез-тез Ортачала јахынлыгындакы Кәнчә багында, Сән'ан дагында, Күр ырагында олур, табиятин көзәллијиндән дојмурду. Јај ајларыны исе Гочар јайлагында — Борчалы дағларында кечирирди. Нәр дәрә Борчалынын Сарван кәндинә, дәрә-баба јурдуна кәләндә кичик әмиси Әли киши ону сәһрли нағыллар дүнјасына апарыр, көзәл, ширин сәһбәтләрлә овуңдурду. Бунлар исе әдибин сонралар гәләмә алдыгы әсәрләрин мөвзусуна чеврилирди. Онын ушаг вахты Ортачала мәһәлләсиндә көрдүјү Экбәр әми, Гәдирли, Килас нәнә, Ризван, Сәфи киши, Фәрәч, Үлкәр, Товуз, Гәмбәр кими мухтәлиф тәлели адамларын һәјәти вә овгаты да «Хатирәләрим» вә «Дашгын» кими әсәрләриндә өз әксини тапмышдыр.

1893-чү илдә аилә вәзијәти илә әләгәдәр Мәһри ханым ики оғлуну: Јусифи вә Абдулланы көтүрүб Хорасана көчүр. Абдулла доғма јерләрдән, доғма адамлардан чәтинликлә ајрылыр, үрәји бурда галыр, өзү — Хорасанда. Мәһри ханым бөјүк оғлу Јусифи дини мәктәбә, Абдулланы исе зијалы Јусиф Зијанын јени типли мәктәбинә гојур. Абдулла бурада һәм әрәб, фарс дилләрини, һәм дә доғма дили вә әдәбијәти өјрәнир, кичик шә'рләр јазмаға башлајыр. Бир күн дә И. А. Крыловун «Сазандалар» тәмсилини фарс дилинә төрчүмә едиб, муәллими Јусиф Зијәјә верир. Јусиф Зијә тәмсили охујуб дејир:

— Көзәл тәмсилдир. Анчаг дә көрүм, сән фарссан, ја азербайжанлы!

— Әлбәттә, азербайжанлыјам.

— Онда апар бу тәмсили азербайжанча јаз, кәтир.

Бу сәһбәт Абдулланы диксиндирди. Доғма дили вә әдәбијәти даһа јахшы өјрәнмәјә, бу дилдә шә'рләр јазмаға башлады. Кет-кәдә Хорасанда о, гафгазлы алимин оғлу кими танынды, севилди.

1901-чи илдән гардашлар аналары Мәһри ханымла бирликдә Бақыја көчдүләр. Н. Нәримановун көмәји илә Абдулла имтаһан вериб, муәллимлик һүгүгу алды. Бақы мәктәбләриндә ана дилиндән, шәриәтдән дәрс демәјә башлады. Бурада көркәмли јазычы вә педагогларла достлашды, дүнја әдәбијәти, сәнәтин сирләрини даһа дәриндән өјрәнмәјә, ичтимай-сијәси муһити изләмәјә башлады. 1905-

чи ил ингилабындан сонра һәјәта даһа ачыг көзлә бахды. Н. Нәриманов, Мирзә Чәлил, Сабир, Ә. Нәвердијев, Ф. Көчәрли, Н. Вәзиров, һ. Чавид, М. һади, А. Сәһһәт кими улу сәнәткарлар кими кәнч Абдулла да ишыгы идеалларын јолчысу олмағы арзулајырды. Артыг баша дүшүрдү ки, гәзәл јазмағла кифәјәтләнемәк олмаз, дөврлә, заманла ајағлашмағ лазымдыр.

О заман мәктәблиләр үчүн лазыми гәдәр дәрслик вә оху китаблары олмадыгындан јени ушаг әсәрләри јазмағ һөвәсине дүшдү. Бу күн дә дилләр өзбәри олан «Хоруз», «Довшан», «Гузу», «Кечи», «Бәнөвшә», «Сәһәр», «Ләјлә», «Чобан маһнысы» кими онларла ушаг шә'ри јаранды, әдәби муһитдә, мәктәбләрдә һөвәслә гаршыланды. Тезликлә ајры-ајры педагогларын вә онун өзүнүн дүзәлтдикләри дәрсликләрә, китаблара салынды, мәктәблиләрин севдији әсәрләрә чеврилди.

Абдулла Шаиг Азербайжан ушаг әдәбијәтинын јарадычыларындан биридир. Милли ушаг театрынын банисидир. Илк дәрә 1911-чи илдә өзүнүн көмәји илә мәктәб сәһнәсиндә ојнанылан «Көзәл баһар» мәнзүм пјеси театр тарихимиздә илк ушаг тамашасыдыр. Бурадакы «Чыхды күнәш гырмызы, чан күлүм, чан, чан», мисралы нәзми бу күн дә балаларымызын севдикләри лирик әсәрди.

Халг әдәбијәтинын, фольклорумузу јахшы билән Абдулла Шаиг ушаглар үчүн көзәл нағыл-һекајәләр дә јазырды. Онын «Тыг-тыг ханым», «Түлкү һөччә кедир», «Јахшы арха», «Тапдыг дәрә», «Овчу Мәстан», «Сеһирли үзүк», «Шәләгујруг» кими мәнзүм һекајә вә нағыллары, еләчә дә бир чох тәмсили ушаг әдәбијәтимызын уңдулмаз әсәрләридир.

Абдулла Шаиг бир педагог кими маариф сәһнәсиндә вәр күчү илә чалышырды. Илк дәрә о, Бақыда милли мәктәб јарадыр, азербайжанлы балалары мәктәбә охумаға чәлб едир, јени тәлим үсуллары ахтарыр, синифдәнкәнар оху вә дәрәклар дүзәлдир, тамашалар һазырлајыр, дәрсликләр јазыр.

1906—1907-чи илләрдә биринчи вә икинчи муәллимләр гурултајында Абдулла Шаигин бу сәһдәки фәалијәти јүксәк гижмәтләндирилди. Јени програм вә дәрслик һазырлајан һәјәтә сечилди. «Ушаг көзлүју», «Икинчи ил», «Күлзар» кими гижмәтли дәрсликләри дә бундан сонра мејдана кәлди.

Азербайжанда илк дәрә демократик республика, милли дөвләт јарадылмасы А. Шаиги дә чох севиндирди. Индијә гәдәр шаирин китабларына салынмајан «Вәтәнин јангылы сәси», «Јени Ај доғаркән», «Араздан—Турана» вә башга шә'р вә поемалары бу мөвзуда гәләмә алынмышдыр. Лакин XI ордунун гануни милли дөвләти јыхыб совет һакимияти гурмасы Азербайжанда көклү дөјишликкләрә сәбәб олду. А. Шаиг башга гәләмә достлары кими, халгын мәдәни төрәггиси уғрунда чалышды.

Абдулла Шаиг ушаглыг илләриндә.

Индијә гәдәр мөтбуат үзү көрмәјән «Вәтән ханинә», «Кәлирик» кими шә'рләри вәтәндәш шаирин 37-чи ил фәциәләринә гаршы иттиһамы кими сәсләнир.

Абдулла Шаиг ичтимай фикир тарихимиздә көркәмли јазычы, шаир, драматург, төрчүмәчи олса да, ән чох бөјүк педагог вә халг муәллими, маариф хадими кими фәалијәт көстәрир. Өзү фәхрлә дејирди ки, «...Мән һәмишә јазычылыгымдан артыг муәллимлијимлә фәхр едирәм».

Азербайжан кәнчләринин бөјүк бир нәслинин муәллими Шаиг олуб: Тағы Шаһбази, Чәфәр Чабарлы, Руһулла Ахундов, Јусиф Мәммәдәлијев, Мәһди һүсејн, Нијази, Сүлейман Рүстәм, Әфрасијаб Бәдәлбәјли, Фуад Әфәндијев вә нечә-нечә танымлы елм, әдәбијәт вә мәдәнијәт хадимләри дә ондан дәрс алыблар. Елә бу күн дә онун өмүр јолу вә әсәрләри кәнчлијимиз үчүн бир өрнәкдир.

Әфлатун САРАЧЛЫ,
филологија елмләри доктору.